

UDK: 351.751-057:061.1

Biblid 1451-3188, 13 (2014)

Год XIII, бр. 47–48, стр. 67–91

Изворни научни рад

Александра ПОПОВИЋ¹

СЛОБОДА КРЕТАЊА РАДНИКА У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ABSTRACT

Free movement of workers as a fundamental principle enshrined in Article 45 of the Treaty on the Functioning of the European Union developed by secondary legislation and the case law of the Court of Justice is analysed in this paper. The European Union citizens are entitled to look for a job in another EU country, reside there, enjoy mutual recognition of professional qualifications, equal treatment with nationals in access to employment, working conditions, social and tax advantages, and stay there after employment has finished. This paper also points out the importance of free movement of workers in the process of harmonization of the law of the Republic of Serbia with European Union law.

Key words: Worker, free movement of workers, European Union law.

1) УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Поред слободе кретања роба, услуга и капитала, слобода кретања лица убрја се међу темелне карактеристике права Европске уније. Слобода кретања у праву Европске уније подразумева право држављана држава чланица да прелазе унутрашње границе Уније ослобођени формалности које су предвиђене за држављане трећих држава и да бораве на територијама других држава чланица, које нису земља њиховог порекла, без икакве дискриминације на основу држављанства.² Самим тим, слобода кретања

¹ Студент докторских студија, Правни факултет Универзитета у Београду, e-mail: a_aleksandra@yahoo.com

² Жаклина Новичић „Слобода кретања људи у праву Европске уније“, *Међународни проблеми*, Vol. 55, бр. 1, 2003. стр. 57.

радника подразумева слободу запошљавања држављана држава чланица у целој Европској унији, уз пуно остварење свих права која се тичу рада и социјалне сигурности, социјалне заштите, право боравка и запошљавања у свакој од држава чланица, право останка у земљи последњег запослења, као и забрану дискриминације при запошљавању и бирању професије. Слобода кретања у ужем смислу може се схватити као слобода кретања радника, а у ширем смислу као слобода кретања чланова породице радника, али и слобода кретања студената и пензионера.³ Посебан аспект слободе кретања радника је њихово распоређивање у оквиру пружања услуга на унутрашњем тржишту Европске уније сагласно Директиви 96/71. Слободом кретања радника поред држава чланица Европске уније, обухваћене су и земље Европског економског подручја (Исланд, Лихтенштајн и Норвешка). Предметни концепт обухвата и слободу кретања samozапослених лица у форми права настањивања и слободу пружања услуга. Право и слобода настањивања сагласно чл. 49. Уговора о функционисању Европске уније и Директиве 2006/123⁴ обухвата право лица да уђу у државу чланицу и да се тамо настане са циљем покретања и обављања економске активности.⁵

II) СВРХА

Слободно кретање радника уређено је одредбама Уговора о функционисању Европске уније, глава IV – Слободно кретање лица, услуга и капитала, Део I, чл. 45-48. Наведене одредбе утврђују да слободно кретање подразумева укидање сваке дискриминације по основу држављанства, између радника из држава чланица у погледу запошљавања, зараде и осталих услова рада и запошљавања (осим када је у питању запошљавање у јавним службама). Слобода кретања обухвата право на: прихватање стварних понуда за запослење, као и слободно кретање унутар подручја држава чланица у ту сврху, боравак у држави чланици ради запошљавања и останак на подручју државе чланице након запослења у тој држави.⁶ Чл. 45. Уговора о функционисању Европске уније предвиђа две врсте ограничења

³ Бранко Лубарда, *Европско радно право*, ЦИД, Подгорица, 2004. год, стр. 185.

⁴ “Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market”, *Official Journal of the European Union*, L 376, 27.12.2006, pp. 36-68.

⁵ Радован Вукадиновић, *Увод у институције и право Европске уније*, Интерпринт, Крагујевац, 2011. год, стр. 288.

⁶ Nigel Foster, *Blackstone's EU Treaties and Legislation 2013–2014*, Oxford University Press, Oxford, 2013, стр. 31.

слободе кретања радника и то: у погледу уласка и боравка на територији државе чланице из разлога јавног поретка, јавне безбедности и јавног здравља и ограничења у погледу приступа одређеним пословима.

III) МЕРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Поред Уговора о функционисању Европске уније, слободу кретања радника уређује и секундарно законодавство које обухвата велики број директива и уредби, а посебно су значајне: Директива 2004/38 о праву грађана Уније и чланова њихових породица, на слободно кретање и боравак на територији држава чланица,⁷ Директива 2013/55 о признавању професионалних квалификација,⁸ Уредба 492/2011 о слободи кретања радника унутар Уније,⁹ Уредба 988/2009 о координацији система социјалне сигурности,¹⁰ као и Уредба 635/2006 о праву радника да остане на територији државе чланице по окончању запослења.¹¹ Од првобитног права унутрашњег тржишта до основног права грађанина Уније, овај концепт ширио се сагласно повећању комунитарних надлежности у предметној области. Увођењем концепта „грађанства Уније“ у Уговору из Маастрихта,¹² слобода кретања

⁷ “Directive 2004/38/EC of the European parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC“, *Official Journal of the European Union*, L 158, 30.4.2004, pp. 77-123.

⁸ “Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 amending Directive 2005/36/EC on the recognition of professional qualifications and Regulation (EU) No 1024/2012 on administrative cooperation through the internal market information system (‘the IMI Regulation’“, *Official Journal of the European Union*, L 354, 28.12.2013, pp. 132-170.

⁹ “Regulation 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union“, *Official Journal of the European Union*, L 141, 27.5.2011, pp. 1-12.

¹⁰ “Regulation 988/2009 of the European parliament and of the Council of 16 September 2009 amending Regulation 883/2004 on the coordination of social security systems, and determining the content of its Annexes“, *Official Journal of the European Union*, L 284, 30.10.2009, pp. 43-72.

¹¹ “Commission Regulation 635/2006 of 25 April 2006 repealing Regulation 1251/70 on the right of workers to remain in the territory of a Member State after having been employed in that State“, *Official Journal of the European Union*, L 112, 26.4.2006, p. 9.

¹² Уговор о Европској унији или Маастрихтски уговор, потписан је у Маастрихту (Холандија), 7. фебруара 1992. године, а ступио је на снагу 1. новембра 1993. године (*Official Journal of the European Union*, C 241 од 29.8.1994. год.).

припада сваком грађанину Европске уније. Лисабонски уговор¹³ (чл. 20. Уговора о функционисању Европске уније) предвиђа да свака особа, која има држављанство неке државе чланице, јесте грађанин Уније, с тим да се додаје националном држављанству. Грађани Уније, у складу са дефинисаним условима и ограничењима, имају право да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица, право да гласају и буду бирани на изборима за Европски парламент и на локалним изборима у држави чланица у којој имају боравиште, право на заштиту од стране дипломатских и конзуларних тела било које државе чланице, под истим условима као и држављани те државе (ако држава чланица чији су држављани на подручју треће земље нема своје представништво), право на подношење петиције Европском парламенту, обраћање Европском омбудсману и институцијама и саветодавним телима Уније на било ком официјалном језику уз право на одговор на истом језику. Питање с којим се суочава право Европске уније је да ли елементи грађанства, чланства у синдикатима и однос послодавац – запослени могу да се комбинују у оквиру концепта радник – грађанин? Предметни концепт претпоставља фрагментацију улога радника и грађанина, укључујући подељене обавезе и лојалност између послодавца и државе.¹⁴ Елементи концепта радник – грађанин, односно социјалног грађанства у праву Европске уније садржани су у слободи кретања (однос радника и државе чланице, а не однос радника и послодавца), уз присутну премоћ обавеза радника као грађанина у односу на подређеност послодавцу (нпр. право радника – грађанина на узбуњивање кад послодавац својим пословањем угрожава јавни интерес), као и давање предности породичним обавезама радника у односу на обавезе према послодавцу (нпр. плаћено одсуство ради неге детета).¹⁵ У циљу остваривања права на слободно кретање радне снаге, од есенцијалног значаја је одређивање појма „радник“. У међународном радном праву (конвенцијама и препорукама Међународне организације рада), у европском некомунитарном, комунитарном и националном радном праву, појам „радник“ је шири од појма „запослени“, пошто укључује, поред

¹³ Уговор из Лисабона (Уговор о изменама и допунама Уговора о оснивању Европске уније и Уговора о стварању Европске заједнице), потписан је 13. децембра 2007. године у Лисабону, а ступио је на снагу 1. децембра 2009. године (*Official Journal of the European Union*, С 306 од 17.12.2007. год.).

¹⁴ Brian Bercusson, *European Labour Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, стр. 373.

¹⁵ Бранко Лубарда „Концепт радника – грађанина у праву Европске уније“, *Зборник радова Међународна научна конференција „Правни систем и друштвена криза“*, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, II свеска, 2011, стр. 17.

лица у радном односу – запослених и независне раднике или samozапослена лица, пољопривредне раднике – независно од тога да ли су запослени или samozапослени, квази-запослене раднике који су само економски, а не и лично зависни од других, као и волонтере.¹⁶ Радником мигрантом, сматра се сваки социјални осигураник који има грађанство Европске уније и који се креће унутар њене територије, а у области социјалног права, појам радника замењен је ширим појмом корисника комунитарне координације. Примена правила о координацији система социјалне сигурности условљена је испуњењем следећих кумулативно одређених захтева: да одређено лице има својство осигураника у систему социјалне сигурности државе чланице, да се креће унутар Европске уније и да је грађанин Европске уније.¹⁷

С обзиром, да оснивачким уговорима није дефинисан појам радник, а ни Директивом 2004/38/ЕС,¹⁸ кључну улогу у његовом одређивању има Суд правде Европске уније.¹⁹ Појмови „радник“ и „активност као запослено лице“ сагласно ставу Суда правде Европске уније дефинишу област примене једне од фундаменталних слобода и као такви не могу се тумачити рестриктивно. У пракси Суда правде Европске уније под појмом радници, не подразумевају се само лица која су ангажована на привременим пословима, већ и она која раде на одређено време или са непуним радним временом. Одредбе комунитарног права, које се односе на слободу кретања радника, обухватају држављане држава чланица који на територији друге државе чланице захтевају активност као запослена лица и са приходом нижег од оног који се у другој држави сматра минимално потребан за живот (без обзира да ли та особа допуњава приход са осталим примањима да би се постигао минимум или је задовољан средствима за издржавање који су нижи од минимума) под условом да је његова активност као запослено лице стварна

¹⁶ Бранко Лубарда, *Радно право Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу*, Правни факултет Универзитета у Београду Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2012. год, стр. 52.

¹⁷ Љубинка Ковачевић „Заштита миграната од социјалних ризика у праву Европске уније“, *Страни правни живот*, 3/2011, стр. 163.

¹⁸ “Directive 2004/38/EC of the European parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC“, *Official Journal of the European Union*, L 158, 30.4.2004, pp. 77-123.

¹⁹ Elspeth Guild, Steve J. Peers, Jonathan Tomkin, *The EU citizenship Directive: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2014, стр. 138.

и ефективна.²⁰ Суд правде Европске уније заузео је став да чињеница да примања запосленог не покривају све његове потребе, не значе да се то лице не може сматрати радником у комунитарном смислу или чланом радне популације.²¹ Када држављанин државе чланице предузима активности као запослено лице на територији друге државе чланице, који могу да се оцене као ефективан и стварни рад, чињеница да захтева финансијску помоћ која се исплаћује из јавних фондова друге државе чланице у циљу допуне прихода које он добија од ових активности не искључује га из одредби комунитарног права које се односе на слободу кретања радника.²² Став да радни однос постоји без обзира на висину накнаде, Суд правде Европске уније је надаље проширио, утврдивши да је и обављање послова за потребе верске заједнице (или друге форме филозофије) и давање накнаде њеном члану за обављени рад (уколико је одређена према економским начелима) радноправна активност у смислу слободе кретања радника.²³ Сагласно схватању Суда, појам радник мора да буде одређен у складу са објективним критеријумима, који одвајају радни однос, позивањем на права и обавезе које лице има. Суштинска одлика радног односа састоји се у томе да лице пружа услуге одређене економске вредности за и под управом другог лица, а заузврат добија накнаду, без обзира на делатност и природе правног односа између послодавца и запосленог. Самим тим, приправник, који обавља посао у складу са инструкцијама и под надзором надлежних органа, за које време добија накнаду, обухваћен је појмом радник.²⁴

Радником се сматра и лице чији су услови запослења такви да није у обавези да прихвати позив за посао послодавца (on-call contract), нема гаранције везано за број сати рада, тако да ради само ограничен број дана недељно или сати дневно, али под условом да су послови које обавља стварни и прави, а не малог обима у мери да се квалификују као маргинални и помоћни.²⁵ Исто тако, чињеница да је особа по основу брака повезана са

²⁰ Case 53/81 – D.M. Levin v Staatssecretaris van Justitie, *European Court Reports*, 1982, p. 1035.

²¹ Case 317/93 – Inge Nolte v Landesversicherungsanstalt Hannover, *European Court reports*, 1995. год, р. I-4625.

²² Case 139/85. – R. H. Kempf v Staatssecretaris van Justitie, *European Court Reports*, 1986, p. 1741.

²³ Case 196/87 – Udo Steyemann v Staatssecretaris van Justitie, *reports*, 1988, p. 6159.

²⁴ Case 66/85 – Deborah Lawrie-Blum v Land Baden-Württemberg, *European Court Reports*, 1986, p. 2121.

²⁵ Case 357/89 – V. J. M. Raulin v Minister van Onderwijs en Wetenschappen, *European Court Reports*, 1992, p. I-1027.

директором и јединим акционаром компаније не искључује могућност да та особа буде класификована као „радник“ у смислу наведених одредби, све док обавља своју активност у односу субординације. Лични и имовински односи између супружника који произилазе из брака не искључују (у контексту организације предузећа) постојање односа субординације, као карактеристике радног односа.²⁶ С обзиром да је тешко пронаћи посао у једној држави чланици, док лице живи у другој, произилази да уколико би слобода кретања била резервисана само за лица која су већ запослена дошло би до смањења ефекта чл. 45. Уговора о функционисању Европске уније.²⁷ Из наведеног разлога Суд правде Европске уније заузео је став да и лица која траже запослење могу да се подведу под појмом радник.²⁸ Самим тим, чл. 45. (3) Уговора о функционисању Европске уније²⁹ укључује и право да се борави на територији друге државе чланице ради тражења запослења.³⁰ Период од шест месеци³¹ сматра се разумним временом за тражење запослења у држави пријема и није супротно комунитарним прописима да законодавство државе пријема предвиди напуштање територије од стране лица које у овом периоду није пронашло запослење (уз право на жалбу), осим ако не пружи доказе да наставља да тражи посао и да има реалне шансе да буде ангажовано.³² Комуитарни појам радника не обухвата активности везане уз терапију и рехабилитацију лица са инвалидитетом, који се налазе на професионалној рехабилитацији у заштитним

²⁶ Case 337/97 – C.P.M. Meeusen v Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep, *European Court Reports*, 1999, p. I-3289.

²⁷ Elspeth Berry, Matthew J. Homewood, and Barbara Bogusz, *Complete EU Law: text, cases, and materials*, Oxford University Press, Oxford, 2013. стр. 387.

²⁸ Joined cases C-22/08 and C-23/08 – Athanasios Vatsouras and Josif Koupatantze v Arbeitsgemeinschaft (ARGE) Nürnberg 900, *European Court reports*, 2009, p. I-4585.

²⁹ У чл. 14.4.6 Директиве 2004/38 предвиђено је да поред грађанина Уније (који је ушао на подручје државе пријема у потрази за послом), ни чланови његове породице не могу да буду протерани све док грађанин Уније може да пружи доказ да и даље тражи посао и да има стварне изгледе за запослење.

³⁰ Alina Kaczorowska, *European Union Law*, Routledge, Aingdon, 2013, стр. 656.

³¹ Суд правде Европске уније заузео је став да држава чланица не поступа у складу са чл. 45. Уговора о функционисању Европске уније, захтевањем од држављана друге државе чланице који тражи запослење на њеној територији, да је аутоматски напусти након истека периода од три месеца. Case C-344/95 – Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, *European Court Reports*, 1997, p. I-1035.

³² Case 292/89 – The Queen v Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen, *European Court reports*, 1991, p. I-745.

радионицама (sheltered workshop) и поред тога што могу имати економски карактер, јер је ангажовање ових лица у функцији њихове рехабилитације и социјалне и професионалне реинтеграције.³³ Из наведеног произилази да се према пракси Суда правде Европске уније појам радник (аутономни комунитарни појам, за који су националне дефиниције ирелевантне), одређује на основу три мерила: рад за друго, субординација и плаћеност (зарада). Под радником се подразумева физичко лице које одређено време извршава рад за друго лице и под његовим надзором (субординација), а заузврат добија одређену зараду (примања).³⁴

IV) САДРЖАЈ

Слободно кретање подразумева једнак, национални третман радника у држави пријема за обављање професионалне активности, под истим условима као и њени држављани. Самим тим, слобода кретања радника подразумева укидање сваке дискриминације у запошљавању, износу зарада, услова рада, као и држављанства између радника држављана државе чланице односно Европске уније (и других држава са којима је закључен уговор). Сваки држављанин државе чланице, без обзира на место боравка, има право да прихвати запослење и да обавља посао на територији друге државе чланице у складу с одредбама закона и других прописа који уређују запошљавање држављана те државе. Службе за запошљавање држава чланица пружају држављанима других држава чланица Европске уније који траже посао на њиховој територији једнаку помоћ као својим држављанима. Државе чланице Европске уније не могу да ограничавају пријаве за посао и понуде за запослење, односно право страних држављана на прихватање и обављање посла или да за њих прописују услове који се не примењују на њихове држављане (осим услове који се односе на познавање језика). Неприхватљиво је прописивање посебног поступка селекције кандидата који су страни држављани, ограничавање оглашавања слободних радних места или прописивање услова за оглашавање различитих од оних који се примењују на послодавце који послују на територији државе чланице, условљавање приступа запослењу уписом у евиденцију службе за запошљавање или спречавање одабира радника који не бораве на њеној територији. Запошљавање и одабир држављанина једне државе чланице на радно место у другој држави чланици Европске уније не сме да зависи од

³³ Case 344/87 – I. Bettray v Staatssecretaris van Justitie, *European Court reports*, 1989, p. 1621.

³⁴ Бранко Лубарда, *Европско радно право*, op. cit., стр. 181.

испуњења здравствених, струковних или других критеријума који су дискриминирајући на темељу држављанства у поређењу с оним који се примењују на држављане те државе чланице који желе да обављају исти рад. Према раднику који је држављанин друге државе чланице због његовог држављанства не сме се поступати другачије него што се поступа према домаћим радницима кад је реч о условима запошљавања и рада, укључујући право на становање и једнако поступање у погледу чланства у синдикатима и извршавања права која произлазе из тога чланства. Међутим, може бити искључен из учествовања у управљању јавноправним телима и обављања јавноправних дужности.³⁵ Слобода кретања радника у ужем смислу укључује три основна права: право на напуштање своје државе порекла и улазак у друге државе чланице, право боравка ради обављања професионалне активности у држави пријема и право да се остане у држави пријема по престанку запослења. У ширем смислу слобода кретања радника укључује и право на недискриминацију у вези са запослењем и условима рада, као и социјална и фискална права везана за запослење.³⁶ Напуштање државе порекла (без било каквих захтева за излазне визе или сличних формалности) и право уласка у другу државу чланицу реализује се са важећом личном картом или пасошем. Државе чланице дужне су да издају или продуже важеће поменутих исправа, јер пасош мора да важи за све државе чланице, као и за земље кроз које носитељ исправе пролази на путу између држава чланица, с тим да ако законодавство државе чланице не предвиђа издавање личне карте, рок важења сваког издатог или продуженог пасоша износи најмање пет година. Држава пријема одобрава улазак на своју територију грађанима Уније уз важећу личну карту или пасош, а члановима породице³⁷ који нису држављани државе чланице уз важећи

³⁵ “Regulation 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union“, art.1-10, *Official Journal of the European Union*, L 141, 27.5.2011, pp. 1-20.

³⁶ Б. Лубарда, *Европско радно право*, op. cit., стр. 185 и 186.

³⁷ Сагласно чл. 2. Директиве 2004/38/ЕЦ (*Official Journal of the European Union*, L 158 од 30.4.2004. год, стр. 77-123) под чланом породице подразумева се: брачни друг, партнер с којим грађанин Уније има регистровану заједницу на темељу законодавства државе чланице (ако је по законодавству државе чланице домаћина регистрована заједница изједначена с брачном заједницом), директни потомци који нису навршили 21. годину или су издржавана лица и они брачног друга или партнера, директни сродници у узлазној линији који су издржавана лица, као и они брачног друга или партнера. Међутим надаље у чл. 3. предметна Директива проширује опсег тумачења појма породица, навођењем да држава чланица домаћин олакшава улазак и боравак и

пасош. Од чланова породице који нису држављани државе чланице (осим од оних који имају боравак) захтева се улазна виза (само у складу са Уредбом бр. 1289/2013³⁸) сагласно националним правом (државе чланице ове визе издају по хитном поступку и без накнаде), што није случај са грађанима Уније од којих не може да се захтева улазна виза или еквивалентна формалност. Уколико грађанин Уније или члан његове породице који није држављанин државе чланице немају потребне путне исправе, односно ако се захтева потребна виза, држава чланица таквим особама, пре него што их врати, пружа сваку разумну могућност да прибаве потребне исправе – или да им се исправе доставе у разумном року или да неким другим средствима потврде или докажу право слободног кретања и боравака. Грађанима Европске уније и члановима њихове породице (који нису држављани државе чланице, у пратњи су грађанина Уније или му се придружују и имају важећи пасош) признаје се право на боравак на подручју друге државе чланице до три месеца, без икаквих услова и формалности (изузев наведеног услова да имају важећу личну карту или пасош).³⁹ Право на боравак дужи од три месеца на подручју друге државе чланице имају сви грађани Европске уније уколико су: радници или samozапослена лица⁴⁰ у држави пријема, свеобухватно су здравствено осигурани у држави пријема и имају довољна средства за своје и издржавање чланова породице (тако да није присутна опасност да постану терет систему социјалне помоћи државе пријема током свог боравака). Даље, ако су ради школовања, односно струковног оспособљавања, уписани у приватну или јавну установу и свеобухватно су здравствено осигурани у држави пријема и путем службене

партнеру с којим је грађанин Уније у трајној вези и било којим другим члановима породице без обзира на држављанство, који су у држави из које долазе издржавана лица или чланови домаћинства грађанина Уније или лица које грађанин Уније лично негује услед озбиљних здравствених разлога.

³⁸ “Regulation 1289/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 amending Council Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement“, *Official Journal of the European Union*, L 347, 20.12.2013, pp. 74-80.

³⁹ Stephen Weatherill, *Cases and materials on EU law*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 363.

⁴⁰ Суд правде Европске уније потврдио је широко тумачење појма професионална активност, коју треба лице да обавља у складу са слободом кретања, те је констатовао да и позив свештеника потпада под појам samozапосленог лица у случају: Case 300/84 – A. J. M. van Roosmalen v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen, *European Court reports*, 1986, p. 3097.

изјаве, или на други еквивалентан начин, релевантним националним телима гарантују да имају довољна средства за себе и чланове своје породице, или су чланови породице у пратњи или су се придружили грађанину Уније који испуњава неки од напред наведених услова. И чланови породице грађанина Европске уније, који нису држављани државе чланице, а који су у његовој пратњи или му се придружују у држави пријема имају право на боравак дужи од три месеца на подручју друге државе чланице, уколико грађанин Уније испуњава неки од напред наведених услова. Од наведеног правила прописан је изузетак везан за школовање, односно струковно оспособљавање грађанина Уније на територији друге државе чланице, у ком случају је право на боравак дужи од три месеца у држави пријема резервисано само за брачног друга, регистрованог партнера и издржавану децу. Положај радника или samozапослене особе задржавају лица: која су привремено неспособна за рад због болести или несреће; која су се пријавила надлежној установи за запошљавање као несвојевољно незапослени (након што су дуже од годину дана били запослени), односно након истека уговора о раду на одређено време краће од годину дана или током првих дванаест месеци, као и лица која су отпочела струковно оспособљавање повезано с претходним запослењем. Држава чланица може да захтева пријаву присутности на њеној територији, грађанину Уније у року који не може бити краћи од три месеца од датума доласка. Чланови породице грађанина Уније ако је планирано трајање боравка дуже од три месеци, а који нису грађани државе чланице (у дефинисаном року који не може да буде краћи од три месеца од датума доласка) подносе захтев за издавање дозволе боравишта. Право боравка чланова породице грађанина Уније који нису држављани државе чланице доказује се издавањем исправе под називом „дозвола боравка за члана породице грађанина Уније” најкасније шест месеци од датума подношења захтева и важењем пет година од датума издавања или за време трајања боравка грађанина Уније, ако је тај период краћи од пет година. Дозвола боравка за члана породице грађанина Уније важећа је и у случају привремене одсутности краће од шест месеци током годину дана, током обавезне војне службе или одсутност од највише 12 месеци због трудноће или рођења детета, озбиљне болести, школовања или струковног оспособљавања или премештаја у другу државу чланицу или трећу земљу. Чланови породице, који су држављани државе чланице Европске уније имају право да задрже право боравка у држави пријема у случају смрти или одласка грађанина Уније (пре стицања права на стални боравак морају да испуне услове који се захтевају за боравак грађана Уније у трајању дужем од три месеца). Међутим, за чланове породице, који нису

држављани државе чланице, да би користили право на боравак након смрти грађанина Уније, прописан је услов – боравак у држави пријема, најмање годину дана пре смрти грађанина Уније. Право боравка ових лица, пре стицања права на стални боравак, условљено је доказивањем да су радници или samozапослена лица или да имају довољно средстава за себе и чланове своје породице (како не би постали терет систему социјалне помоћи државе чланице домаћина), да имају свеобухватно здравствено осигурање у држави пријема или да већ имају положај члана породице лицу које испуњава ове захтеве. Одлазак грађана Уније из државе чланице домаћина или његова смрт нема за последицу губитак права боравка његове деце или родитеља који остварују фактично старатељство над децом, без обзира на њихово држављанство, ако деца бораве у држави пријема и уписани су у образовну установу у сврху стицања образовања и то све до завршетка њиховог школовања. У случају развода грађанина Уније, поништење брака или престанка регистроване заједнице, чланови његове породице задржавају право на боравак, с тим да пре стицања права на стални боравак морају да испуне услове који се захтевају за право боравка грађана Уније у трајању дужем од три месеца. Наступање наведених животних околности, нема за последицу губитак права боравка чланова породице грађанина Уније који нису држављани државе чланице, ако су: брак или регистрована заједница трајали најмање три године, од тога једну годину у држави пријема или брачни друг или партнер који нема држављанство државе чланице остварује старатељство над децом грађанина Уније, надаље ако је право боравка оправдано изузетно тешким околностима (ако је особа била жртва насиља у породици за време трајања брака или регистроване заједнице) или уколико брачни друг или партнер који нема држављанство државе чланице има право да посети малолетно дете, а суд је одлучио да се посете морају обавити у држави чланице домаћину. Право боравка напред наведених лица, пре стицања права на стални боравак, условљено је доказивањем да су радници или samozапослена лица или да имају довољна средства за себе и чланове своје породице (како не би постали терет систему социјалне помоћи државе пријема), да имају свеобухватно здравствено осигурање у држави чланице домаћину или да већ имају положај члана породице особе која испуњава наведене захтеве у држави пријема.⁴¹ Право на стални боравак има грађанин Европске уније и чланови његове породице који нису држављани државе чланице који су пет година непрекидно законито

⁴¹ Чл. 4-7, чл. 8. став 1. и 2, чл. 9. став 1. и 2. и чл. 10-13. Директиве 2004/38/ЕС (*Official Journal of the European Union*, L 158 од 30.4.2004. год. op.cit.).

боравили у држави пријема. Изузетно од наведеног правила, стални боравак у држави пријема и пре истека узастопног периода од пет година боравка уживају: радници или samozапослена лица који су у тренутку престанка рада навршили старосну доб за стицање права на старосну пензију по праву те државе чланице (ако за одређене категорије samozапослених особа законодавство државе чланице пријема не предвиђа право на старосну пензију, сматра се да је старосни услов испуњен када то лице наврши 60 година живота); радници који прекину плаћено запослење због привремене пензије, под условом да су у тој држави чланице радили барем претходних дванаест месеци и непрекидно боравили дуже од три године; радници или samozапослене особе који су непрекидно боравили у држави пријема дуже од две године и престали са радом због трајне радне неспособности (уколико је неспособност последица повреде на раду или професионалне болести по којима те особе остварују право на новчану помоћ коју у потпуности или делимично исплаћује установа у држави пријема, неће се захтевати дужина боравка као услов); радници или samozапослене особе који након три године непрекинутог радног односа и боравка у држави пријема раде као запослене или samozапослене особе у другој држави чланице, а притом су задржали боравиште у држави чланице домаћину у коју се у правилу враћају сваки дан или барем једном недељно. Чланови породице грађанина Уније који имају право боравка или право сталног боравка без обзира на своје држављанство у држави чланице пријема имају право на запослење или samozапослење. Право грађана Европске уније на једнако поступање као према држављанима те државе пријема, проширује се и на чланове њихове породице који нису држављани државе чланице Уније, а имају право боравка или сталног боравка. Међутим, држава чланица домаћин није дужна да одобри право на социјалну помоћ током прва три месеца боравка односно током дужег периода у ком је грађанин Уније у потрази за послом, нити је, пре стицања права сталног боравка, дужна да додели помоћ за издржавање током школовања, укључујући струковно оспособљавање у облику студентских стипендија или студентских зајмова особама које нису радници, samozапослене особе, особама које задржавају тај статус и члановима њихових породица.⁴² Једно од најкомплекснијих питања у погледу samozапослених лица, односно слободних професија је узајамно признавање квалификација, а у циљу онемогућавања ограничења слободе кретања радника услед уређивања професија од стране држава чланица Европске уније. У складу са чл. 53.

⁴² Ibidem, чл. 16, чл. 17, чл. 19, чл. 23 и чл. 24. Директиве 2004/38/ЕС.

Уговора о функционисању Европске уније, Европски парламент и Савет, због олакшања покретања и обављања самосталне делатности, доносе опште и секторске директиве о међусобном признавању диплома и осталих доказа о формалним квалификацијама ради усклађивања одредби националног законодавства о покретању и обављању самосталних делатности. Системом узајамног признавања квалификација, држава чланица домаћин омогућава приступ професији за коју је лице оспособљено у матичној држави чланице, као и њено обављање под једнаким условима који вреде за њене држављане, што је значајно олакшано увођењем Европске професионалне картице. Свака држава чланица признаје доказе о формалној оспособљености за лекаре и лекаре специјалисте, као и доказе о формалној оспособљености за медицинске сестре за општу здравствену негу, стоматологе, стоматологе специјалисте, ветеринарске хирурге, фармацеуте и архитекте, који задовољавају минималне услове оспособљавања. У циљу приступа професионалним делатностима и њиховом обављању признаје тим доказима на својој територији једнаку ваљаност као и доказима о формалној оспособљености које сама издаје. Примера ради, основно медицинско оспособљавање за лекаре обухвата укупно најмање пет година студија или 5.500 сати теоретског и практичног оспособљавања, оспособљавање медицинских сестара за општу здравствену негу обухвата најмање три године студија или 4.600 сати теоретског и клиничког оспособљавања, при чему трајање теоретског оспособљавања представља најмање једну трећину, а трајање клиничког оспособљавања најмање једну половину минималног трајања оспособљавања, надаље основно стоматолошко оспособљавање укупно обухвата најмање пет година тј. 5.000 сати редовног теоретског и практичног студирања. Докази о формалној оспособљености треба да садрже елементе едукације (диплома не укључује сертификат који се издаје у држави чланици⁴³), тако на пример: доказ о формалној оспособљености за фармацеута потврђује оспособљавање у трајању од најмање пет година, које укључује најмање четири године редовног теоретског и практичног оспособљавања у пуној настави и шест месеци приправничког стажа у апотеци или у болници под надзором фармацеутског одељења те болнице. Надлежно тело државе чланице мора да спроведе поступак испитивања захтева за одобрење обављања регулиране професије што је брже могуће и у сваком случају да изда прописно утемељену одлуку у року три месеца (уз

⁴³ Case 311/06 – Consiglio Nazionale degli Ingegneri v Ministero della Giustizia and Marco Cavallera, *Reports of Cases*, 2009, I-415.

могућност продужетка рока за још месец дана) од дана када подносилац захтева преда потпуну документацију. Државе чланице не испитују основе на које су дипломе добијене, већ остављају установама, које издају дипломе да утврде неопходне услове за њихово издавање.⁴⁴ Особе којима су признате стручне квалификације морају знати језике који су им потребни за обављање професије у држави чланици домаћину.⁴⁵ Обављање одређене делатности регулисано је посебним директивама. Примера ради, обављање адвокатске делатности регулисано је Директивом 77/249 о ефективном остваривању слободе пружања услуга у циљу пружања правне помоћи и Директивом 98/5 о омогућавању сталног обављања адвокатске делатности у држави чланици различитој од оне у којој је стечена квалификација. Делатности везане за заступање странака у поступку пред судом или управним телима обављају се у држави пријема под условима утврђеним за адвокате у тој држави уз изузетак који се везује за пребивалиште или упис у стручну организацију у тој држави.⁴⁶ Након периода од три године, адвокат може да изабере локалну квалификацију без да у том циљу полаже било какав испит или тест. Адвокат који жели да обавља делатност у држави чланици различитој од оне у којој је стекао стручну квалификацију уписује се код надлежног тела те државе. Адвокат у складу са звањем из матичне државе обавља исте стручне послове као и адвокат из државе пријема и може, између осталог, давати савет о праву матичне државе, Европске уније, међународном и о праву државе пријема, уз придржавања правила поступања која вреде пред националним судовима. Државе чланице које на својој територији овлашћују прописану категорију адвоката за припрему исправа за управљање оставином и за стварање или пренос права власништва и других права над некретнинама, подручја која су у другим државама чланицама резервисана за друге струке различите од адвоката, могу из тих делатности искључити адвокате који обављају делатност под ознаком звања коришћеном у матичној држави. У циљу осигурања несметаног функционисања правосудног система, државе чланице могу утврдити посебна правила приступа вишим

⁴⁴ Case 274/05 - Commission of the European Communities v Hellenic Republic, *Reports of Cases*, 2008, I-7969.

⁴⁵ Чл. 21, чл. 31, чл. 34, чл. 51. и чл. 53. "Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 amending Directive 2005/36/EC on the recognition of professional qualifications and Regulation (EU) No 1024/2012 on administrative cooperation through the internal market information system ('the IMI Regulation')", *Official Journal of the European Union*, L 354, 28.12.2013, pp. 132-170.

⁴⁶ Чл. 4. став 1. "Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services", *OJ*, L 78, 26.3.1977, p. 17.

судовима, као што је коришћење услуга специјализованих адвоката. Независно од кодекса који се на адвоката примењује у матичној држави, ако обавља делатност под ознаком звања кориштеном у матичној држави подлеже истим правилима адвокатског кодекса као и адвокати који обављају делатност под релевантном ознаком звања кориштеном у држави пријема и то везано за све делатности које обавља на територији те државе.⁴⁷ Значајан аспект слободе кретања је распоређивање радника у оквиру пружања услуга на унутрашњем тржишту Европске уније. Наиме Директива 96/71 примењује се на правна лица основана у држави чланици која, у оквиру транснационалног пружања услуга, на подручје државе чланице распоређује раднике за свој рачун и под својим вођством, на темељу уговора закљученог са странком којој су услуге намењене, односно распоређује раднике у подружницу или друштво које је у власништву групације на подручју државе чланице. Примењује се и на друштво за привремено запошљавање или агенцију за распоређивање, када изнајмљују раднике кориснику који је основан или послује на подручју друге државе чланице. Имплементација предметне Директиве подразумева постојање радног односа између друштва које врши распоређивање, односно друштва за привремено запошљавање или агенције за распоређивање и радника за време распоређивања. Држава пријема, радницима који су распоређени на њеној територији у оквиру пружања услуга гарантује услове запошљавања одређене законима или другим прописима и/или колективним уговорима или арбитражним одлукама.⁴⁸ Радници из трећих земаља, који су регуларно и уобичајено запослени код пружаоца услуга, који је основан у држави чланици Европске уније (држави порекла) могу да буду распоређени у другој држави чланици (држави пријема) без да буду предмет административних формалности, као што је добијање радне дозволе или претераних додатних услова⁴⁹ (да су у радном односу код пружаоца услуге најмање годину дана⁵⁰).

⁴⁷ Чл. 3. и чл. 4. “Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained“, *Official Journal*, L 77, 14.03.1998, p. 36–43.

⁴⁸ Чл. 1. и чл. 3. “Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the posting of workers in the framework of the provision of services“, *OJ*, L 018, 21.01.1997, стр. 1-6.

⁴⁹ Roger Blanpain, *European labour law*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010, стр. 451.

⁵⁰ Case 244/04 - Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany, *Reports of Cases*, 2006, I-885.

IV.1. Ограничења слободе кретања радника

IV.1.1. Ограничења права уласка и боравка у сврху заштите јавног поретка, јавне безбедности или јавног здравља

Слободу кретања и боравка грађанима Уније и члановима њихових породица, без обзира на њихово држављанство, државе чланице могу ограничити у циљу заштите јавног поретка, јавне безбедности или јавног здравља, с тим да се на ове разлоге не могу позивати у економске сврхе. Легитимизација изузетака подразумева равнотежу у погледу конфликта интереса који укључује интересе приватне природе – право на слободу кретања и јавни интерес утврђен административном одредбом. Одређена права и слободе могу легитимно да буду дерогирана, када за то постоји јавни интерес.⁵¹ Ограничење или искључење слободе кретања лица које проналази оправдање у заштити јавног поретка, одређене државе чланице блиско је повезано са разлогом националне сигурности.⁵² Разлози јавне сигурности дају драво држави чланице Европске уније да ограничи слободу кретања у циљу осигурања безбедности саме државе или друштва или у циљу спречавања ремећења и претње миру.⁵³ Иако државе чланице Европске уније задржавају слободу одређивања њихових услова очувања јавног поретка и јавне безбедности у складу са својим националним потребама, који могу да варирају од једне државе чланице до друге и из једног доба у друго, остаје чињеница да се ови услови морају тумачити строго, тако да њихов обим не може да се одреди једнострано од сваке државе чланице, без икакве контроле од стране институција Европске уније.⁵⁴ Мере које се предузимају због јавног поретка или јавне безбедности темеље се искључиво на личном понашању појединца⁵⁵ и морају да буду пропорционалне.⁵⁶ Лично понашање појединца

⁵¹ Sergio Carrera, *In search of the perfect citizen? The intersection between integration, immigration, and nationality in the EU*, Brill, Leiden, 2009, стр. 371.

⁵² Будимир Кошутић, Бранко Ракић, Бојан Милисављевић, *Увод у право Европских интеграција*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2013, стр. 189.

⁵³ Радован Вукадиновић, *Увод у институције и право Европске уније*, op. cit., стр. 279.

⁵⁴ Nicola Rogers, Rick Scannell, John Walsh, *Free movement of persons in the enlarged European Union*, Sweet & Maxwell, London, 2012, стр. 250.

⁵⁵ Joined cases C-482/01 and C-493/01 – Georgios Orfanopoulos and Others (C-482/01) and Raffaele Oliveri (C-493/01) v Land Baden-Württemberg, *Reports of Cases*, 2004, I-5257.

⁵⁶ Case 33/07 – Ministerul Administrației și Internelor – Direcția Generală de Pașapoarte București v Gheorghe Jipa, *Reports of Cases*, 2008, I-5157.

мора да представља стварну, тренутну и значајну опасност која угрожава неки темељни интерес друштва, а као неприхватљиви класификују се разлози који нису уско повезани с појединим случајем или се односе на општу превенцију. Ограничења која своје оправдање проналазе на основу јавног поретка могу да узму у обзир, као ствар личног понашања појединца у питању, чињеницу да је повезан са органом или организацијом које држава чланица сматра друштвено штетном, али који нису незаконити у тој држави и упркос чињеници да предметно ограничење није предвиђено за држављане поменуте државе чланице.⁵⁷ Постојање раније казнене осуде, по себи не представља разлог за предузимање мера у циљу очувања јавног поретка или јавне безбедности јер су релевантне само у оној мери у којој су околности које су дали повода за њих доказ личног понашања које представља садашњу претњу.⁵⁸ Исто тако, државе чланице Европске уније не могу да предузму мере неједнаког третмана и ограничавају слободу кретања држављана других држава чланица по основу инкриминације, а да другачије третирају своје држављане који почине одговарајућа инкриминисана дела. У поступку утврђивања да ли одређено лице представља опасност за јавни поредак или јавну безбедност, држава домаћин може да захтева од државе порекла, а према потреби и од других држава чланица, да доставе податке из раније казнене евиденције за одређену особу, с тим да наведени захтеви не смеју да постану рутина. Држава чланица домаћин не сме донети одлуку о протеривању грађанина Уније или чланова његове породице, без обзира на њихово држављанство, ако имају право сталног боравка на њеној територији, осим из озбиљних разлога заштите јавног поретка или јавне безбедности. Грађанин Уније ако је боравио у држави чланици домаћину претходних десет година или је малолетно лице (осим ако је протеривање у најбољем интересу детета, како је предвиђено Конвенцијом Уједињених нација о правима детета од 20. новембра 1989. год.) не може да буде протеран из државе пријема, осим ако се таква одлука не темељи на нужним разлозима јавне безбедности. Пре доношења одлуке о протеривању у сврху заштите јавног поретка или јавне безбедности, држава чланица домаћин узима у обзир чињенице као што су дужина боравка појединаца на њеном подручју, старост, здравствено стање, породичне и економске прилике, социјална и културална интеграција у држави пријема и степен повезаности са државом порекла. Лицу које је протерано из друге државе чланице Европске уније ради заштите јавног поретка, јавне безбедности или јавног здравља, држава чланица која је издала

⁵⁷ Case 41-74 – Yvonne van Duyn v Home Office, *European Court Reports*, 1974, p. 1337.

⁵⁸ Case 30-77 – Régina v Pierre Bouchereau, *European Court reports*, 1977, p. 1999.

пасош или личну карту омогућава да поновно уђе на њену територију без било каквих формалности (и у ситуацији када исправа више није важећа или је држављанство протераног лица спорно).

За оправдање изрицања мере ограничавања слободе кретања, искључиво се везују потенцијално епидемиолошке болести, утврђене од стране Светске здравствене организације, заразне болести чији су узрочници паразити (ако против тих болести држава чланица домаћин доноси мере за заштиту својих држављана) и друге заразне болести. Не представљају основ за протеривање, болести које су се појавиле три месеца након уласка у државу пријема. У периоду од три месеца од датума уласка, држава чланица може (без да ово поступање постане пракса), ако за то постоје озбиљни разлози, од лица које има право боравка да захтева да се подвргне бесплатном лекарском прегледу како би се потврдило да не болује од неке напред наведене болести. Лица на које се односи ограничење слободе кретања и боравка писмено се обавештавају о разлозима јавног поретка, јавне сигурности или јавног здравља на којима се темељи одлука донесена у њиховом случају, осим ако то није у супротности с интересима државне сигурности. Осим у прописно образложеним хитним случајевима, рок за напуштање територије државе пријема не може бити краћи од месец дана од датума пријема обавештења. Против било које одлуке донесене због заштите јавног поретка, јавне сигурности или јавног здравља може да се поднесе жалба или захтев за преиспитивање суду, односно управном телу државе пријема и надаље у жалбеном поступку врши се преиспитивање њене законитости и разматрање чињеничног стања. Ако се одлука о протеривању извршава након више од две године од њеног доношења, држава чланица проверава да ли је лице у датом моменту стварна претња јавном поретку и јавној сигурности и процењује јесу ли се након доношења одлуке о протеривању околности значајно промениле.⁵⁹

IV.1.2. Ограничења у погледу приступа одређеним пословима

Сагласно чл. 45. (4) Уговора о функционисању Европске уније слобода кретања ограничава се у погледу запошљавања на пословима у јавним службама, који се резервишу само за домаће држављане. Обим изузетка није тако широк да искључи запошљавање у свим јавним службама. Учешће у вршењу јавних овлашћења прописаних законом и дужности

⁵⁹ Jeff Kenner, *European Union Legislation 2012-2013*, Routledge, Abingdon, 2012. стр. 336 и 337.

одређених у циљу заштите општих интереса државе или других јавних власти, претпоставља постојање посебног односа оданости држави и узајамности права и обавеза који се темеље на националној припадности. Фундаментално комунитарно право којим се не дозвољава да правни системи држава чланица ограничавају домет одредби комунитарног права уколико такво поступање има за последицу угрожавање јединства и ефикасности тог права, мора да се примењује у одређивању обима и границе чл. 45. (4) Уговора о функционисању Европске уније. Предметна одредба узима у обзир легитимне интереса које државе чланице имају у резервисању за своје држављане вршење јавно-правних овлашћења уз заштиту општих интереса. Међутим, неопходно је да се истовремено обезбеди да ефикасност и обим одредби о слободи кретања радника и једнакости третмана држављана свих држава чланица Европске уније не буде ограничена тумачењима концепта јавних служби који се заснивају само на домаћем праву уз ометање примене комунитарних правила.⁶⁰

IV.1.3. Ограничење слободе кретања радника из нових држава чланица Европске уније

Чл. 45. Уговора о функционисању Европске уније базира се на идеји, која је релевантна и у периоду економске кризе – да се омогући радницима из држава које имају висок ниво незапослености да се запосле у другој држави чланица где постоји потреба. У држави пријема радник мигрант може да пронађе запослење, да оствари већу зараду и пружи неопходан кадровски потенцијал сагласно заслугама, без дискриминације по основу држављанства.⁶¹ Међутим, у циљу избегавања поремећаја на тржиштима рада, државе чланице Европске уније имају могућност да уведу ограничења радницима из нових држава чланица, дефинисањем прелазних рокова пре потпуног отварања свог тржишта рада. Наведена ограничења састоје се од почетног ограничења од две године, после прве ревизије могуће је продужење за још три године и уколико постоје оправдани разлози продужење за додатни период од две године. Свака држава чланица Европске уније, индивидуално одлучује о привременим мерама којима се ограничава кретање радника из нових држава чланица.

⁶⁰ Case 149/79 – Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, *European Court reports*, 1980., p. 3881.

⁶¹ Catherine Barnard, *The substantive law of the EU: The four freedoms*, Oxford University Press, Oxford, 2013, стр. 272.

V) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива 2004/38 о праву грађана Уније и чланова њихових породица, на слободно кретање и боравак на територији држава чланица усвојена је 29. априла 2004. године, а објављена је у Службеном гласнику Европске уније L 158, 30. априла 2004, када је и ступила на снагу. Директива 2013/55 о признавању професионалних квалификација усвојена је 20. новембра 2013, објављена је у Службеном гласнику Европске уније L 354, 28. децембра 2013. године, а ступила је на снагу 17. јануара 2014. године. Уредба 492/2011 о слободи кретања радника унутар Уније, усвојена је 05. априла 2011. године, објављена је у Службеном гласнику Европске уније L 141, 27. маја 2011. год, а ступила је на снагу 16. јуна 2011. године.

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Садржина слободе кретања изазива посебно интересовање грађана Републике Србије из разлога што обухвата право држављана држава чланица да прелазе унутрашње границе Уније, да бораве на територији других држава чланица, без дискриминације на основу држављанства. За Републику Србију значајна је и анализа слободе запошљавања држављана држава чланица у целој Европској унији уз пуно остварење свих права која се тичу рада и социјалне сигурности, социјалне заштите, право боравка, останка у земљи последњег запослења, као и забрану дискриминације при запошљавању и одабиру занимања. Споразумом о стабилизацији и придруживању⁶² уређена су реципрочна права и обавезе држављана запослених у некој од држава чланица Европске уније и држављана тих држава запослених у Републици Србији. Међутим, примена Споразума не омогућава слободан приступ тржишту рада држављанима Републике Србије на подручју Европске уније, већ само онима који су већ запослени на територији неке од држава чланица Европске уније, обезбеђује недискриминаторни третман у односу на држављане те државе, по основу држављанства у погледу радних услова, накнаде за рад или отпуштања са радног места. У циљу очувања квалитета породичног живота, брачни друг и деца радника који је законито запослен на територији државе чланице

⁶² Споразум о стабилизацији и придруживању потписан је 29. априла 2008. године у Луксембургу између Републике Србије и Европске уније, а Скупштина Србије је 9. септембра 2008. године исти ратификовала. Предметни Споразум ступио је на снагу 1. септембра 2013. године, након што је завршен процес ратификације у парламентима свих држава чланица Европске уније.

Европске уније, који законито бораве на њеној територији имају приступ тржишту рада те државе чланице у току периода запослења тог радника.⁶³ Из наведеног произилази да је проучавање *acquis communautaire* од есенцијалног значаја за процес хармонизације легислативе Републике Србије са правом Европске уније.

VII) ИЗВОРИ

- Case 53/81 – D.M. Levin v Staatssecretaris van Justitie, *European Court Reports*, 1982.
- Case 317/93 – Inge Nolte v Landesversicherungsanstalt Hannover, *European Court reports*, 1995.
- Case 196/87 – Udo Steymann v Staatssecretaris van Justitie, *European Court reports*, 1988.
- Case 66/85 – Deborah Lawrie-Blum v Land Baden-Württemberg, *European Court Reports*, 1986. Case 357/89 – V. J. M. Raulin v Minister van Onderwijs en Wetenschappen, *European Court Reports*, 1992.
- Case 149/79 – Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, *European Court reports*, 1980.
- Case 139/85. – R. H. Kempf v Staatssecretaris van Justitie, *European Court Reports*, 1986.
- Case 337/97 – C.P.M. Meeusen v Hoofddirectie van de Informatie Beheer Groep, *European Court Reports*, 1999.
- Case 41-74 – Yvonne van Duyn v Home Office, *European Court Reports*, 1974.
- Case 30-77 – Régina v Pierre Bouchereau, *European Court reports*, 1977.
- Case 311/06 – Consiglio Nazionale degli Ingegneri v Ministero della Giustizia and Marco Cavallera, *Reports of Cases*, 2009.
- Case 274/05 – Commission of the European Communities v Hellenic Republic, *Reports of Cases*, 2008.
- Case 244/04 – Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany, *Reports of Cases*, 2006.
- Case C-344/95 – Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, *European Court Reports*, 1997.
- Case C-292/89 – The Queen v Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen, *European Court Reports*, 1991.
- Case 344/87 – I. Bettray v Staatssecretaris van Justitie, *European Court Reports*, 1989.

⁶³ Чл. 49. став 1. Закона о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране и Републике Србије, са друге стране („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 83/2008).

- Case 300/84 – A. J. M. van Roosmalen v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen, *European Court Reports*, 1986.
- Case 33/07 – Ministerul Administrației și Internelor – Direcția Generală de Pașapoarte București v Gheorghe Jipa, *Reports of Cases*, 2008.
- Joined Cases C-22/08 and C-23/08 – Athanasios Vatsouras and Josif Koupatantze v Arbeitsgemeinschaft (ARGE) Nürnberg 900, *European Court Reports*, 2009.
- Joined cases C-482/01 and C-493/01 – Georgios Orfanopoulos and Others (C-482/01) and Raffaele Oliveri (C-493/01) v Land Baden-Württemberg, *Reports of Cases*, 2004.
- “Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services“, *OJ*, L 78, 26.3.1977.
- “Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained“, *Official Journal*, L 77, 14.03.1998.
- “Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the posting of workers in the framework of the provision of services“, *OJ*, L 018, 21.01.1997.
- “Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market“, *Official Journal of the European Union*, L 376, 27.12.2006.
- “Directive 2004/38/EC of the European parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC“, *Official Journal of the European Union*, L 158, 30.4.2004.
- “Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 amending Directive 2005/36/EC on the recognition of professional qualifications and Regulation (EU) No 1024/2012 on administrative cooperation through the internal market information system (‘the IMI Regulation’)“, *Official Journal of the European Union*, L 354, 28.12.2013.
- “Regulation 1289/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 amending Council Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement“, *Official Journal of the European Union*, L 347, 20.12.2013.
- “Regulation 492/2011 of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on freedom of movement for workers within the Union“, *Official Journal of the European Union*, L 141, 27.5.2011.

- “Regulation 988/2009 of the European parliament and of the Council of 16 September 2009 amending Regulation 883/2004 on the coordination of social security systems, and determining the content of its Annexes“, *Official Journal of the European Union*, L 284, 30.10.2009.
- “Regulation 635/2006 of 25 April 2006 repealing Regulation 1251/70 on the right of workers to remain in the territory of a Member State after having been employed in that State“, *Official Journal of the European Union*, L 112, 26.4.2006.
- Barnard Catherine, *The substantive law of the EU: The four freedoms*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Bercusson Brian, *European Labour Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- Berry Elspeth, Homewood Matthew J., and Bogusz Barbara, *Complete EU Law: text, cases, and materials*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Blanpain Roger, *European labour law*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2010.
- Carrera Sergio, *In search of the perfect citizen? The intersection between integration, immigration, and nationality in the EU*, Brill, Leiden, 2009.
- Вукадиновић Радован, *Увод у институције и право Европске уније*, Интерпринт, Крагујевац, 2011. год. Guild Elspeth, Peers Steve J., Tomkin Jonathan, *The EU citizenship Directive: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Kaczorowska Alina, *European Union Law*, Routledge, Aingdon, 2013.
- Kenner Jeff, *European Union Legislation 2012-2013*, Routledge, Abingdon, 2012.
- Ковачевић Љубинка, „Заштита миграната од социјалних ризика у праву Европске уније“, *Страни правни живот*, 3/2011.
- Кошутић Будимир, Ракић Бранко, Милисављевић Бојан, *Увод у право Европских интеграција*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2013.
- Лубарда Бранко, *Европско радно право*, ЦИД, Подгорица, 2004. год.
- Foster Nigel, *Blackstone’s EU Treaties and Legislation 2013-2014*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Лубарда Бранко, *Европско радно право*, ЦИД, Подгорица, 2004. год.
- Лубарда Бранко, „Концепт радника – грађанина у праву Европске уније“, *Зборник радова Међународна научна конференција „Правни систем и друштвена криза“*, Правни факултет Приштина – Косовска Митровица, П свеска, 2011.
- Лубарда Бранко, *Радно право Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу*, Правни факултет Универзитета у Београду Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2012. год.

- Новичић Жаклина, „Слобода кретања људи у праву Европске уније“, *Међународни проблеми*, Vol. 55, бр. 1, 2003.
- Rogers Nicola, Scannell Rick, Walsh John, *Free movement of persons in the enlarged European Union*, Sweet & Maxwell, London, 2012.
- Weatherill Stephen, *Cases and materials on EU law*, Oxford University Press, Oxford, 2012.